

AZ ÓSZÖVETSÉG.

A «Mythus» harca az ószövetségi Szentírás ellen csak *egy* végső indító okból érthető meg *igazán* s ez: Rosenberg határtalan gyűlölete minden ellen, ami zsidó. E motívum alapján válik világossá az ószövetség ellen indított harc tulajdonképeni értelme és ép e motívum miatt nem várható tárgyilagos, higgadt ítélet, tudományos érvelés Rosenbergtől; ezért hiányzik belőle teljesen az egyháznak, a megtámadott fél igazának megértése. Ismert tény, hogy a gyűlölet vakká tesz. A zsidógyűlölet Rosenberget elvakulttá teszi az ószövetségi Szentírás értékeinek elismerésével szemben is.

I.

A «My thus» egyik alaptétele, hogy a germán faji értékekkel gyökeres ellentétben van a zsidóság. Ebből az ellentétből kifolyólag Rosenberg a zsidó fajt a germán fajjal szemben Gegenrasse (ellenfaj) megnevezéssel bélyegzi meg (462) s a Gegenrasse fogalmán minden rossz foglalatát érti. «Ahol a nemzet testén valamilyen seb felszakad, a beteg helyen mindig beleeszi magát a zsidó démon és mint élősd kihasználja a világ erőseinek gyenge óráit. Az ő törekvése nem az, hogy mint hős harcolja ki a hatalmat magának, hanem hogy a világot „kamatozóvá“ tegye a maga számára . . ., törvénye így hangzik: nem ért-

keket szolgálni, hanem az elesettséget kihasználni» (460). Rosenberg «a germán géniusznak a zsidó démonnal» való harcát a világtörténelem egyik legfontosabb tárgyának tartja.

Rosenberg a kinyilatkoztatást el nem ismeri és így az ószövetséget a zsidó fajiség szellemi termékének tekinti, amelyet teljesen elvet. Nagyon jól tudja, «hogyha akár az ószövetség, akár a niceai hitvallás az egyház épületéből kivétetnék, akkor az alapkövek hiányoznának, tehát az egész épületnek össze kellene roskadnia» (133). A hívő protestánsnak is ép ilyen «alapkő» az ószövetség, amelyben hite forrását látja, ép ezért nem tudja Rosenberg Luthernek sem megbocsájtani, hogy «Wormsban a kezét rátette az új és ószövetségre egyképen» (129). «A protestantizmusnak nagy bűne az volt . . . , hogy az úgynevezett ószövetséget a nép könyvévé tette és a zsidó betűket halványként állította oda» (218). «Következőleg egyszer és mindenkorra megszüntetendő az ószövetség mint vallási könyv. Ezzel megszűnik az elmúlt másfélezer évnek rosszul sikerült kísérlete, mely bennünket szellemileg zsidókká akart tenni, egj' kísérlet, amelynek mi többek közt köszönhetjük a jelenlegi gazdasági zsidó uralmat is fölöttünk» (603).

Az ószövetség ellen felhozott érvek három csoportba foglalhatók.

1. *Az ószövetségi isteneszme.* «Az ószövetségi Jahve»-vallás «az isteni rangra emeli sivatagi démoniban való hit (294). Jahve «zsarnok Isten» (247). «A mindenek fölött trónoló megközelíthetetlen rettenetes Isten, aki az ú. n. ószövetség Jahvéja, akit reszketve magasztal az ember és rettegve imád. Ő teremt bennünket mindnyájunkat a semmiből, varázslatos csoda-

tetteket visz végbe, ha kedve tartja és a világot a saját dicsőítésére alkotja» (246). A germán lelket megfertőzte e zsidó istenfogalom. «Az erre való eszköz volt a biblia és Róma egyháza; segítségükkel lett a sivatagi démon Európa „Istenévé“. Aki ezt az Istent nem akarta elfogadni, azt elégették vagy megmérgezték» (294. V. ö. 264). «A római Jahve jelenti: a varázsló despotizmust, a mágikus világteremtést a semmiből (egy előttünk örületes gondolat!)» (248). A zsidó vallás kiválóságát az egy istenhitben látni, alapvető tévedés, mert a zsidók kezdetben sokistenhitben éltek (127) és csak «a perzsa fogságban értesültek a mindenségfölöttü (kozmikus) Istenről és az ő ellenpólusáról: a fényistenről, Ahura-Mazdáról és a sötét Angromainyuról, akiből lett azután később Jahve, a mindenható Isten és a sátán, mint az ő vetélytársa» (127).

2. *Az ószövetség vallási és erkölcsi alacsony rendűsége.* Rosenberg ítélete szerint csak értéktelenség, alacsonyrendűség és más nem is várható a zsidóságtól tekintve a zsidó faj «teljes kulturális terméketlenségét» (128). Mivel a zsidó legfőbb vágya a földi «paradicsom», azért nem is volt meg az ószövetségben «a halhatatlanság hite tudvalevőleg, amely kimutathatóan külső perzsa hatás eredménye a zsidókra a fogságban» (363). «Ebből a lelki beállítottságból magyarázható meg egész máig a zsidó nép kapzsisága, egyúttal a valódi lelki és művészi teremtő erő majdnem teljes hiánya» (364). Az ószövetség alacsonyrendűségét mutatják a zsoltárok, amelyek «egyszer félelemtől vacogó, másszor rettegésben ujjongó vagy bosszút lihegő énekek, (csak Luther átírásának köszönhető, hogy gyakran oly szépen hangzanak)» (364).

3. *A zsidó nép kiválasztottsága és vallásilag megalapozott világuralmi vágya.* «A teremtő élet élősdies átértékeléséből folyik, hogy a parazitának is megvan a maga „Mythus“-a; ... az örült ember császár-illúziójához hasonlóan a kiválasztottság mítosza. Mint valami gúny, úgy hangzik, hogy egy Isten kiválasztotta magának kedvencéül ezt a népet, amelynek jellemzését már kimerítően megadták W. Busch és Schopenhauer. De mivel az Isten képét az ember formálja, így valóban megérthető, hogy ez az „Isten“ kikereste magának ezt a „népet“ az összes többi közül» (462). Az élősdie zsidó népet a zsidó mítosz vezeti a Jahve-Isten által ígért világuralomra (463). «A zsidók élősdie világuralmi ábrándjából egy óriási — bár egyben bomlasztó — erő áramlott ki» (460). Végzetes hatású a népekre az a gondolat, hogy «a választott zsidó nép» «prófétai küldetéssel a népek élén menettelve' vezet» (465).

Az ószövetség ily értelmezéséből csak egy lehet a levont következtetés: «régie zsidó biblia» (480), «a jeruzsálemi», «a zsidó betű» (13, 218) szellemének haladéktalan kiküszöbölése a németiség életéből.

II.

A történelem folyamán többször is történt már kísérlet az ószövetség elvetésére. Legelőször a 2. század közepén a pontusi Marcion gnosztikus dualizmusból vagy helytelenül értelmezett antijudaizmusból ki. Indulva akarta elvetni az ószövetséget teljesen, az újszövetséget pedig részben (Szent Lukács evangéliuma és Szent Pál tíz első levele kivételével). Az egyház az ilyen kísérleteket kezdettől fogva mindig

határozottan visszautasította. A német területen¹ Lagarde, Chamberlain, és a racionalista Friedrich Delitzsch («Die große Täuschung» 1920) voltak Rosenberg hangoszávú előfutárjai. Nyilvánvaló, hogy az ószövetség elvetését csak olyan ember hirdetheti, aki nem hisz az isteni kinyilatkoztatásban és így nem is állíthat mást, minthogy az ószövetség emberi mű. Akit pedig ezenfelül még faji szempont: zsidógyűlölet is késztet az ószövetségi Szentírás elleni állásfoglalásra, az kénytelen még le is tagadni a biblia minden kétségbevonhatatlan értékét, ha következetes akar maradni önmagához és elveihez. Rosenberg előtt a vallás nem «bizonyos érzékfölötti tanoknak kényszerhittételként (dogmaként) való elfogadása» (611). Tőle tehát nem várható megértés a keresztény vallás iránt, amely isteni kinyilatkoztatásra hivatkozik. Aki azonban a világfölötti, személyes Istenben hisz, az nem botránkozhatik meg azon, hogy az Isten a zsidó nép előtt nyilatkoztatta ki magát és nem más nép — mondjuk pl. — a germánság előtt. Megtévesztő állítás a Szentírást csak azért zsidónak nevezni, mert a zsidó történelemben, zsidó nyelvterületen keletkezett. Az Istennel az ember nem szállhat vitába, nem vonhatja Őt felelősségre, hogy miért

¹ Nálunk Zaj ti szintén száműzni szeretné az ótestamentumot a magyar életből: könyvét «főképen azok számára [írja], akik bizonyos beléjük nevelt elfogultság miatt lelkükben nem tudtak dönteni eddig, hogy megszabadítsák magukat úgy theologiai, valamint társadalmi területen is az ó-testamentumnak legapróbb gondolatfoslányaiban is jelentkező hatásától Azt hiszik sokan, hogy a megváltó Isten kötötte az ótestamentumhoz az üdv terén való boldogulást. Pedig már maga Jézus se akarta semmiképen, hogy az ótömlöbe töltsék az új bor ... A keresztény magyar iskolában ma kötelező tantárgy lett a zsidó őskor kultúrhistoriájának tanítása! Miért?» (I. m. 406).

éppen a zsidóság által akarta a kinyilatkoztatást adni az emberiségnek. Ha egyszer az Isten kinyilatkoztatta magát, az ember részéről kötelesség az isteni szónak hívó elfogadása, mert ez a szó *nemzetek és fajok fölötti* jelleggel bír és mindenkit illet.

Aki az objektív igazság lehetőségét elfogadja, az előtt a fajok fölött érvényes objektív *vallási* igazság sem lehet képtelenség és lehetetlenség. Ha a németek által felfedezett valamilyen gyógyszer vagy bármilyen találmány egyforma jelentőséggel van az afrikai négerre és a németre egyaránt, miért nem volna lehetséges az igazság egyetemes érvénye éppen az emberi élet legelhatározóbb jelentőségű területén: a vallási kérdésekben? A vízben fuldoklónak közömbös, hogy idgenfajú ember vagy saját honfitársa menti-e ki a halálveszedelemből, csak az a fontos számára, hogy segítség jöjjön; hogy honnan, az már mellékes. Hasonlóképen: hogyha a népfajok vallásilag tekintve szükséghelyzetben vannak, lényegtelen, hogy milyen faj útján jut el az isteni üzenet «a sötétségben, a halál árnyékában» (Zsolt. 106, 10 és íz. 9, 2) levő emberiségnek. Amennyire helytelenek tartanak annak a japánnak vagy hindunak eljárását, aki az örök vallási értékeket tartalmazó keresztény vallást csak azért nem fogadná be, mert e vallás az európaiaktól jön, époly helytelen volna az ószövetség elutasítása csak azért, mert az a zsidók által került Európa népeihez.

A Szentírásnak faji szempontból való Kezelése a legnagyobb önkénynek és egyéni vélekedésnek nyit utat nemcsak a keresztény vallással, hanem általában *a* vallással szemben, sőt végeredményben lehetetlenné teszi, hogy a vallásról: az Isten és a nép, ill. a faj

viszonyáról komolyan lehessen beszélni. A «Mythus»-aak az a «kényszerhittétele», hogy a vallás a vérből ízületik (145), teljes szkepszisbe vezet. A faji világnézetet jellemző szélsőséges relativizmus a vallás területére alkalmazva végzetes hatásúvá válhat; Rosenberg a vallás lényegét félreismeri, amikor egyetemességét tagadja és *a vallást a vallásossággal egynek veszi*. A vallásosság mint az ember egyéni tudatténye függ természetesen a faji sajátságoktól, a. «vértől» is és ezért még az ugyanazon hitűek között is mások a vallás megnyilvánulási formái pl. a francia katolikusnál, mint a magyarnál, vagy a németországi katolikusnál, mint a spanyolnál stb. Kétségtelen azonban, hogy a faji adottságokból eredő vallási élménykülönbségek nem érintik a vallás *lényegét*, amelyet az Isten és az ember változatlan, örök viszonyából folyó változhatatlan, örök igazságok összesége alkot. Ilyen abszolút vallási igazság pl., hogy van Isten, a lélek halhatatlan stb. Ezeknek az abszolút értékű, fajokfölötti jellegű vallási igazságoknak tagadása csak a vallási relativizmusból, ill. szubjektivizmusból származhatik, amely csakis alanyi, azaz vértől függő mozzanatokot lát a vallásban. E vallási szubjektivizmus következetesen végiggondolva feltétlenül szkepszishez vezet, amely egyértelmű a teljes vallási nihilizmussal. A kinyilatkoztatáson alapuló világvallás gondolata csak Rosenbergnak elviselhetetlen; az emberiség eredeti vallási egysége ugyanis tudományosan is igazolható,¹ a teremtő Isten tagadása pedig nemcsak logikailag tarthatatlan, hanem vallástörténetileg is téves, mert ez a hit nem csupán a sémi népeknek volt sajátja.

¹ Lásd W. Schmidt: Ursprung der Gottesidee.

Ha az isteni kinyilatkoztatás nem is eredt, a zsidóság véreből, mindazonáltal az emberi tényezőt a kinyilatkoztatás leírásában és áthagyományozásában figyelembe nem venni és teljesen kikapcsolni helytelen volna. Rosenberg «zsidó bibliáról» beszél. Ez a kifejezés két értelmet enged meg. Az egyik értelem igaz: zsidó a biblia nyelve, a betűje, a keleti gondolkodásmódnak felelnek meg a szóképek, az egyes kifejezések; zsidókat használt fel az Isten a kinyilatkoztatás feljegyzésére, zsidókat bízott meg azzal, hogy a leírt kinyilatkoztatást továbbadják. Nem helyes azonban a «zsidó biblia» elnevezés úgy, amint Rosenberg érti, hogy t. i. az ószövetségi Szentírás egész tartalma tisztára csak emberi mű, teljesen a zsidóság faji szellemének kifejezője és ezért más fajok számára idegen és ellenszenves. A keresztény vallás ép azért nem «zsidósodott» el, mert az ószövetséget nem mint «zsidó» könyvet vette át, hanem mint isteni kinyilatkoztatást tartalmazó könyvet.

Az ószövetségi kinyilatkoztatások és jövendölések Jézus Krisztusban való beteljesedésének ténye visszatartotta mindig az egyházat az ószövetség túlértékelésétől s megtanította különbséget tenni «az ószövetségi biblia keretein belül is a között, aminek átmeneti értéke van és a között, aminek értéke örök . . . Nem örök értékű pl. az a száz meg száz előírás, amely a régi áldozati liturgiára és tisztulási szokásokra vonatkozott. A mi szemünk előtt azonban az ószövetségnek azok a vallási, erkölcsi és szociális értékei lebegnek, melyek értéküket a kereszténységben is megtartották» (Faulhaber I. m. 15—16). Az ószövetséget az egyház nem önmagában lezárt és befejezett, hanem beteljesedésre váró kinyilatkoztatásnak te-

kinti. Jól tudjuk, hogy az ősegyháznak mily kemény küzdelmet kellett vívnia a zsidókeresztény áramlat ellen (judaizmus), amely a pogányokat előbb zsidókká akarta tenni, mielőtt még keresztényekké lettek volna. Az egyház a zsidókeresztények ellen éppen a számukra írt Szent Máté evangéliumából hivatkozhatott az Úr Jézus szavaira (Máté 5), amelyeket a hegyi-beszédben mondott az ószövetségi törvény tökéletlenségeinek megszűnéséről. «Hallottátok, hogy mondatott a régieknek ... én pedig mondom nektek» hangzik újból és újból a szó, amellyel nyomatékosan hangsúlyozni kívánja Jézus, hogy az ószövetségi erkölcsi törvények és hitágazatok a kereszténységben is megmaradnak, de kibővülve és tökéletesítve; az előképek és szertartások pedig beteljesednek.

Nem vádolható meg tehát az egyház elzsidósodással, sem pedig a német nép lelkének a bibliával való megfertőzésével, sem a «héber parazitanép bálványozásával» (12), mert az egyház nem tett mást, mint amit Isteni Alapítója neki parancsolt. Az evangéliumok mint hiteles és szavahihető okmányok bizonyítják az ó- és újszövetség összefüggését. Rosenberg a történeti kutatás minden törvényét felrúgja és Jézus működését teljesen félreismeri, midőn Lagarde nyomán azt mondja: (Legelőszőr) «Pál hozta be az ószövetséget az egyházba» (457). Jézus a hegyi-beszédben határozottan kifejti, hogy az ószövetség megmarad továbbra is: «Ne gondoljátok, hogy felbontani jöttem a törvényt vagy a prófétákat; nem jöttem felbontani, hanem beteljesíteni. Mert bizony mondom nektek, míg elmúlik az ég és föld, egy i betű vagy egy vesszőcske sem szűnik meg a törvényből, míg csak mind be nem teljesedik» (Máté 5, 17 skk.

V. ö. még Máté 19, 17; Márk 10, 19; Luk. 18, 20).

Jézus, hogy messiási küldetését a zsidó nép előtt bizonyítsa, az ószövetségi jövendöléseknek saját személyén való beteljesedésére nyomatékkal hivatkozik (Luk. 22, 37; 24, 44; Ján. 5, 39): mint csillag támadt ő Jákob népéből (Mózes IV. 24, 17), szüztől született (íz. 7, 14) Bethlehemben (Mikeás 5, 2), Egyiptomba menekült (Ózeás 11, 1), mint pásztor feláldoztatott (Zakariás 13, 7), ruháit szétosztották (Zsolt. 21, 19), de csontjait nem törték meg (Mózes II. 12, 46). — Nyilvános működése kezdetén Jézus «Názaretbe méné, hol növekedett vala, és szokása szerint beméne szombatnapon a zsinagógába és fölállá olvasni. És odaadák neki Izaiás próféta könyvét. És felnyitván a könyvet, azon helyre találá, hol írva volt: Az Úr lelke énrajtam, azért kent fel engem; elküldött engem örömhírt vinni... És összehajtván a könyvet, visszaadá a szolgának, és leüle. És mindenek szeme rajta függenek vala a zsinagógában. Ő pedig kezdé mondani nekik, hogy ma teljessedett be az írás füleitek hallatára» (Luk. 4, 16—21).

Az apostolok szintén tanították kivétel nélkül, még az «arisztokratikus» Szent János is, hogy Jézusban teljessedésbe ment az ószövetség. Tehát az egyház sem taníthat mást.

Aki faji szempontból számúzi az ószövetségi Szentírást és árja Jézusról beszél, arról nyugodtan állítható, hogy a Szentírás alapértelmét nem fogta fel, mert lehetetlen észre nem venni, hogy az ó- és új-szövetség a legszorosabban összefügg. Egyik a másik nélkül el nem gondolható. Jézus személye, élete, szavai, működése elválaszthatatlanul össze vannak kötve

az ószövetséggel. Következően vagy keresztények vagyunk s akkor az ó- és újszövetségi Szentírást valljuk, vagy pedig nem vagyunk keresztények, még «pozitív keresztények» sem.

1. Az ószövetség ellen intézett támadás legfőképpen AZ ÓSZÖVETSÉGI ISTENESZME ellen irányul. Rosenberg egyik tanítómestere, F. Delitzsch, «Die große Täuschung»-ban beszél a zsidók állítólagos politeizmusáról és azt a hipotézist állítja fel, hogy a. szír-arab sivatagi démonok közül egyiket Jahot a zsidók mint legfőbb istent tisztelték (I. m. 70),“ de mellette az ószövetségi Szentírás elismeri «más» isteneknek, azaz más népek isteneinek valós létezését is. Jaho, a legnagyobb méltósággal bíró isten úgy szerepel mint Izraelnek kizárólagos istene az összes szentkönyvekben egyaránt, az elsőtől az utolsóig, a fogság után írt könyvekben épúgy, mint a fogság előttiekben (I. m. 71). Ugyanezt a mondatot így fogalmazza meg Rosenberg Delitzsch nevére való hivatkozás nélkül: «Az izraeliták és Juda népe eredetileg kimondottan sokistenthívő vallási formában éltek; az ő nemzeti istenük csak róluk gondoskodott és ők róla, de senki sem kételkedett abban, hogy a „többi istenek“ épolyan valódi és cselekvőképes istenek voltak, mint Jahve» (127).

Rosenberg épúgy, mint Delitzsch a bizonyítás fáradságától megkíméli magát (St 97). Feltevésük ez okból ellenőrizhetetlen hipotézisnek veendő és így Rosenbergnek a zsidóság politeizmusáról mondott merész állítása besorozandó a «Mythus» többi «kényszerhittétele» közé. A fajtság unalomig ismételt kényszereszméjétől mentes szentírás-stúdium Rosenberg számára is egész más eredménnyel zárult volna.

A Wellhausen-Delitzsch-féle túlzásoktól megszabadult összehasonlító vallástudomány elismeréssel adózik a zsidó egyistenhitnek. Az általánosan becsült katolikus vallástörténész, P. Wilhelm Schmidt S. V. D. munkássága¹ is nagyban hozzájárult sok előítélet eloszlátásához nemcsak a zsidó vallás egyistenhitét illetően, hanem a W. Schmidt által összehordott hatalmas ismeretanyag az összes népek vallásának az őskinyilatkoztatás tiszta egyistenhitéből való származását is meggyőző erővel bizonyítja.

A vallástörténet Wellhausen óta teljesen más utakon jár. A Keleten végzett újabb kutatások ugyanis világosan kimutatták Wellhausen vallástörténeti felfogásának alaptalanságával szemben, hogy Mózes idejében a sémi népek monarchisztikus élű politeizmusban éltek, nem pedig animizmusban vagy fetiszizmusban, ahogy Wellhausen gondolta. Ezzel tehát megdőlt Wellhausen hipotézise a zsidó vallás keletkezéséről is, mert nem eredhetett a zsidó vallás a szomszéd népeknek Wellhausentől feltételezett démonvallásából, amely valójában sohasem létezett.² Ernst Seilin berlini egyetemi tanár, az ószövetségi szentírástudomány világhírű szaktekintélye vallja, hogy Jahve, a »szent« (kados) Isten «teljesen új, teljesen más Isten, mint az ősi Kelet többi istenei». «Tárgyát tekintve *biztosan* meg volt már Mózes előtt a hit a szent, elz elz ci minden teremtményt tökéletesen felülmúló Istenben ... És ha most azt kérdezzük, honnan merült fel ez az új vallás Mózes lelke előtt, e kérdésre *tudományos szempontból* is csak azt a feleletet adhat-

¹ Handb. der vergl. Religionsgesch. 1930, Ursprung und Werden der Religion, 1930, Ursprung der Gottesidee, 1926—35 (6 kötet).

² P. Heinisch Th K VIII 76—77.

juk, amit már a legrégebb források Mózesről. . . tartalmaznak, hogy az egy, élő Isten szállt kinyilatkoztatása útján az ő lelkébe a csendes, végtelen pusztában, a Sinai magaslatán».¹ A babiloni, az egyiptomi, a föníciai népek hite szerint az istenek időben keletkeztek éspedig ugyanabból az ősananyagból, amelyből az egész látható világ kialakult. Ezeket az isteneket cselekedeteikben vak ösztönök, sokszor nemtelen indulatok vezérlik, Jahve viszont szent, elérhetetlen magasságban élő, mindenható, minden létnek és a teremtett világnak is oka. Ma már a sémi népek történelme és irodalma kinyomozva és felkutatva van és így élénk tárul az a tény, hogy a zsidó vallás messze felülmúlta fejlődésének minden szakaszában a környező népek vallásait, amelyekből tehát a Jahvehit le nem vezethető.

A zsidó nép egyistenhite állandó harcban állott a sokistenhittel és csak ezért tudott a babiloni és kanaánita Baal-kultusz hatásától tisztán megmaradni. Az egész ószövetségi Szentírás, a történeti és tanító könyvek épúgy, mint a prófétai könyvek az egyistenhitért folyó hatalmas küzdelem bizonyítékai és félreérthetetlenül hirdetik egyúttal azt is, hogy Ábrahám-tól Keresztelő Szent Jánosig Jahve nemcsak Izrael népének Istene, hanem az egész világnak is (Mózes IV. 14, 21; iz. 2, 2—4; Zsolt. 84, 19). Izrael hivatalos vallása sohasem számolt a «többi» istenek valószínű létezésével (St 97). «Már Mózes is Jahvét mint egyedüli Istent tekintette, aki maga mellett nem tűr semmiféle más istent» — mondja a protestáns Sellin (Theologie des Alten Testaments 1933, 11). A ka-

¹ Sellin: Israel.-jüd. Geschichte, Leipzig, 1933, 16—17.

tolikus szentírástudomány kezdettől fogva ezt az álláspontot képviselte. Az ószövetség számtalan helyen *kifejezetten* megmondja, hogy a szomszéd népek istenei nem istenek, még látszat-istenek sem, hanem kőből-fából faragott tárgyak (így pl. Ózeás 8, 7; Jer. 2, 28; Birák k. 6, 31; Kir. III. 18, 27). A 113. zsoltár egyenesen gúnyolja a bálványimádókat: olyanok lesznek, mint bálványaik, amelyeknek szemük, fülük stb. van ugyan, de se látnak, se hallanak. Bölcs. 13, 13—16 hasonló gúnyal írja le a tehetetlen bálvány elkészítésének módját.

Rosenberg téves állításainak jórésze a kinyilatkoztatott vallás és a népi vallásosság összetévesztéséből ered. A zsidó néphit időnkénti tévelygéseiből következett Rosenberg a korábbi idők állítólagos sokistenhitére. Sajátos logika ez ¹ A kinyilatkoztatott vallást és a zsidó néphitet Rosenberg egynek veszi, holott e kettő közt éles különbséget kell tenni. A zsidóság egyrésze Egyiptomnak és a szomszéd népeknek isteneit ismételten át akarta venni. Volt idő, midőn az álistenek álprófétái majdnem az egész népet eltántorították az «igaz» Isten tiszteletétől. Forrásoknál, ligetekben, magaslatokon és szent fák alatt tisztelték a természetnek, a termékenységnek a környező népektől kölcsönzött életvidám isteneit (Baal és Istar). Sőt a zsidó néphit története azt a meglepő és érdekes jelenséget mutatja, hogy az északi királyságban éppen a nemzeti és politikai szempontból kiváló uralkodók, mint Ahab és II. Jeroboam támogatták különösképpen a zsidó fajisághoz alkalmazkodó (mondhatnók:

¹ Ugyanezzel a logikával vetíti vissza Rosenberg a saját maga által konstruált panteisztikus vallást a 600 évvel ezelőtt élt Eckhart mesterre.

«arteigen») természetvallást és a szigorú, kemény parancsokat előíró (s így «artfremd») prófétai vallást elnyomták, üldözték. Megtörtént az is, hogy a Baal-papság mint államilag elismert és védett papság a királyt, az államhatalmat is bevonta a véres üldözésekbe, úgy hogy csak egy igaz próféta maradt életben, Illés, aki az igaz Isten oltárának romjai és megölt prófétáinak holtteste fölött egyedül vitte újra diadalra az igaz hitet. — Illés után egy századdal később pedig Ámosz, Jahve vallásának tüzeslelkű prófétája vívott kemény küzdelmet. Egy alkalommal az is előfordult, hogy Bethelben, a bikakultusz székhelyén a «birodalmi templom főlelkésze» (H. 162) bevádolta Ámoszt a királynál és kiutasította őt, mint néplázítót a király nevében az északi királyság területéről, mivel a nép nem szenvedhette el az ő beszédét (Ámosz 7, 10 skk).

A zsidók bálványimádása miatt kőtáblákat összetörő Mózes és az összes próféták működése cáfolja azt az állítást, hogy az ószövetségi Szentírás «a szír élet- és szellemiforma kétségtelen szellemi lecsapódása» (11). A kinyilatkoztatás történetének vizsgálata és a Szentírás szövegének elfogulatlan elolvasása azt bizonyítja, hogy ép a próféták voltak úgyszólván a legszenvedélyesebb antiszemiták (H 160).

Az elmondottakból nyilvánvaló tehát, hogy 1. az ószövetség vallása nem a szír-arab sivatag démonkultuszából fejlődött ki; 2. Jahve nem volt csak a zsidó népről gondoskodó, kizárólagos nemzeti Isten; 3. a Szentírás nem ismeri el valódi isteneknek a többi népek kőből-fából faragott bálványait; 4. a Szentírás egyáltalán nem «bálványozza» a zsidókat; 5. az

ószövetség vallása nem a zsidóság véreből származó fajszerű (arteigen) vallás.

Honnan származik tehát az egyistenhit? Rosenberg így felel e kérdésre: az árja perzsáktól «értesültek a zsidók a mindenségfölötti (kozmosz) Istenről» (127). Kénytelen így felelni Rosenberg, szerinte ugyanis a sémi népektől semmi jó nem jöhet és minden kiválóság csak az árjáktól származik. Ez az ő egyik «kényszerhittétele». A racionalista bibliakritika a múlt században »babiloni« hatással próbálta magyarázni a zsidók egyistenhitét, A panbabilonizmus volt akkor az uralkodó jelszó. Az irracionális világnézetét hirdető és a racionalizmus érveivel ékeskedő Rosenberg nem követheti racionalista tanítómestereit e pontban a faji kény szerhittétel miatt. Eltér tőlük, de vesztére. Közismert tény ugyanis, hogy Zaratustra, a perzsa vallás megalapítója a bennszülött hagyomány szerint K. e. 600 körül lépett fel, a tiszta egyistenhitét pedig a babiloni fogság előtt élt próféták (Izaiás, Jeremiás, Ámosz, Ózeás) félreérthetetlenül hirdették már jóval az 586—536 tartó babiloni fogságot megelőzően, (a mózesi könyvek egyistenhitéről nem is beszélve). A történelmi tények tehát maguk cáfolják Rosenberg fantáziájának faj szerű (arteigen) csapongását, eltekintve attól, hogy az iránisták és oly kutatók, akik a mazdaizmussal behatóan foglalkoztak (Darmeister, Söderblom, Cumont, Scheftelowitz, Pettazoni, Gray) Rosenberg véleményével ellentétben a parzizmusban látnak zsidó hatást. Nem szükséges ezeketán, hogy az ótestamentumi és a perzsa isteneszme benső különbözőségeit tárgyaljuk. A parzizmus főforrása, az Avesta kétségtelenül mutatja az ószövetségtől idegen, sajátos perzsa dualiz-

must és így Rosenberg képzelgése a fény- és árnyisten: Jahve és a sátán viszonyáról alaptalan feltevésnek veendő.

Az ószövetségi isteneszmének legfeltűnőbb vonása Rosenberg szerint a megközelíthetlenség; Jahve rettenetes, tirannus Isten, a népet ijesztő mumus, félelmetes sivatagi démon; azonkívül erkölcstelen is, mert a jót és rosszat egyformán teremti és önkényes módon kénye-kedve szerint bánik az emberekkel.

Valóban, kétségtelen tény az, hogy az ószövetség az Istennek az ember és a világ fölötti hatalmát erősen kihangsúlyozza, erre azonban az akkori barbár idők durvább erkölcei miatt szükség volt, mert az erkölcsi törvény és az igaz hit iránti hűségre, állhatatosságra ily módon lehetett az ingatag zsidókat hatékonyan rászorítani. A félelmetesség azonban csak egyik oldala az ószövetségi isteneszmének, mert a Genézisben, valamint a későbbi könyvekben (Zsolt. 118, 151; 144, 18) úgy szerepel Isten, mint az emberiség jóságos Teremtője, akinek kezéből vagyunk; nem szeszélyes, önkényes Isten ő, hanem irgalmas és jóságos, aki közel van a hozzá kiáltókhoz. «Ízleljétek meg és lássátok mily édes az Úr, boldog az az ember, ki őbenne remél» (Zsolt. 33, 9). Bár Jézus Mennyei Atyáról beszél és a Miatyánkra tanítja apostolait, ennek ellenére az újszövetségi isteneszme sem nélkülözi a szigorú vonásokat; Jézus szava szerint a végítélet napján az igazságos és kérlelhetetlen isteni ítélet el fog hangzani minden egyes ember és a jajveszékélő népek fölött (Máté 24, 29—41; Márk 13, 24--32; Luk. 21, 25—33). Ezért mondja Szent Pál is: «Tehát kedveseim . . . munkáljátok üdvösségeteket félelemmel

és rettegéssel» (Fil. 2, 12), annak ellenére, hogy «nem vettétek ... a szolgaság lelkét, hogy *ismét* csak féljetek, hanem vettétek a gyermekkézfogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba (Atyánk)» (Róm. 8, 15). Ahogy tehát Jézus nem jött az ószövetséget felbontani, hanem beteljesíteni, ugyanúgy nem jött az ószövetségi isteneszmét sem kiigazítani, hanem kiégszíteni.

Rosenberg elutasítja a világteremtő Istent mint zsidó tanítást. Ez ismét csak az ő kényszerhittét eleiből folyó eljárás, mert a világmindenségnek vagy általában az anyagnak örökkévalóságát. eddig még senkinek sem sikerült bebizonyítania és ahogy sok természettudós manapság vallja, nem is fog sikerülni ez senkinek soha (St 99). Kimondottan elferdített és igaztalan az az állítás is Rosenberg részéről, hogy Szent János evangéliuma hirdette először zseniális módon a jó és rossz örök polaritását «szemben az ószövetségi örült elképzeléssel, mely szerint Jahve a jót és a rosszat a semmiből teremtette, a megteremtett világról rögtön azt monda, hogy az „nagyon jó“, hogy később saját maga a hazugság, csalás és gyilkosságok szerzőjévé váljék» (604).

Minden keresztény dogmatikusnak, bölcselethez és szentírásmagyarázóknak nagy meglepetést jelent az a vád, hogy az Isten a rosszat is teremtette. Rosenberg (ill. forrása) valószínűleg Izaiás 45, 7-re céloz, ahol a Vulgata az eredeti szöveget ezekkel a szavakkal adja vissza: «Ego Dominus . . . faciens pacem et creans malum». A szövegösszefüggésből azonban világosan kitűnik, hogy nincs itt szó teremtő aktusról; e mondat csupán ennyit akar kifejezni: «Ki boldogságot szerzek és bajt teremtek» (Rießler és Menge

fordítása). Az az elképzelés, hogy a teremtő Isten egyúttal a {rossznak is végső oka, éppen a «Mythus» által oly sokszor magasztalt perzsa mazdaizmusnak lényeges tanítása. Ezzel szemben a kereszténység legnagyobb dogmatikusai és bölcselői (pl. Szent Ágoston!) a manicheizmus különféle alakjaiban beáramló mazdaizmus ellen a legerélyesebben küzdöttek századokon keresztül. Az ószövetségi Szentírás sehol sem tanítja, hogy a rosszat is az Isten teremtette volna, sőt újból és újból dicsőíti az Isten szentségét, mely alapvető attribútuma az Istennek (Mózes III. ii, 44; 19, 2; 21, 8 és íz. 6, 3).

Ha a Szentírás kifejezésmódja Istennek tulajdonítja a fáraó szívének megkeményítését, a kanaániták kiirtásának parancsát (Mózes V. 7), ez csak annak a ténynek erőteljesebb kihangsúlyozását jelenti, hogy az Isten a világnak egyetemes és abszolút ura (causa prima), aki az emberi akarat, az ú. n. másodlagos ok (causae secundae) hátrányára is érvényesíti kitűzött világtervét. Hogy a bűn ennek ellenére is a szabadnak teremtett ember szabad elhatározása marad, ez oly határozott tanítása az ószövetségi Szentírásnak, mint amilyen titok az emberi elme előtt az Istennek, az egyetemes oknak és az ember szabadakaratának viszonya.¹

Az ószövetségi isteneszme ellen intézett támadások során Rosenbergnek a «zsarnok-Jahve» és «a római jlespotizmus» kapcsolatáról szóló nagymondása egy-sorBa veendő azzal a másik állítással, hogy a német nép fölött a zsidóság gazdasági uralmának végső oka a biblia (603).

¹ Miért van a rossz és hogy egyeztethető össze az Isten akaratával? E kérdést lásd Schütz: Dogmatika I. 293.

2. AZ ÓSZÖVETSÉG VALLÁSI ÉS ERKÖLCSI ALACSONYRENDŰSÉGÉT Rosenberg főként abban látja, hogy a halhatatlanság hite csak a késői könyvekben jelentkezik (363). — Különbséget kell tennünk a halhatatlanság és a föltámadás hite között. Az előbbi kétségtelen tanítása az egész ószövetségnek. Viszont tény az, hogy a föltámadásnak hite elég későn jut teljes, világos kifejezésre. Noha az izraelitáknak hő vágya volt a hosszú, boldog földi élet, ennek ellenére a halhatatlanságban való hit uralkodó tanítása a szentkönyveknek és ép ez a hit volt azután később alapja a föltámadás-hit kifejlődésének. Kétségtelen azonban, hogy megvolt a föltámadás hite a babiloni fogság előtt is már és ez a tény a parzizmus hatását eleve kizárja. Izaiás szerint a messiási időkben életre kelnek az Urban elhunyt jámborok (Iz. 26, 19. V. ö. íz. 25, 7—8). Hogy egyáltalán nem idegen a föltámadás hite Mózes könyveinek szellemétől sem, ezt éppen Jézus magyarázza meg a föltámadást és halhatatlanságot tagadó szadduceusokkal szemben (Máté 22, 31—32. V. ö. Mózes II. 3, 6). Bizonyos az, hogy az ószövetség nem minden tekintetben tökéletes, mert kifejezésre, betetőzésre váró kinyilatkoztatás volt. A nyilvános kinyilatkoztatást az Isten fokankint adta meg az ószövetségben, melynek betetőzését képezte az újszövetség. Helytelen eljárás lenne a kinyilatkoztatás fejlődő jellegét fel nem ismerve, a kinyilatkoztatás egyes fokait csak önmagukban tekinteni, elválasztva, elhatárolva a többitől.¹

¹ A «Mit brennender Sorge» enciklika 3. fejezetében olvassuk: «Az ószövetség szentkönyvei teljesen Isten szava, kinyilatkoztatásának szerves része. A kinyilatkoztatás fokozatos közlésének megfelelően még a megváltás verőfényes napjára való előkészület idejének homálya nyugszik rajtuk. Mint történelmi- és

Volt még sok megoldatlan rejtély, gyötrő kérdés az ószövetségben, mint pl. az igazak földi szenvedésének és az isteni igazságosságnak kérdése.¹ Hiányzott még a teljes tiszta látás a túlvilág felé. A bűnben vergődő és még meg nem váltott zsidóság előtt az alvilág (seol) nem volt vonzó. Az ószövetségben az ember cselekedeteit nagyobbrészt nem az Isten iránti tökéletes szeretet irányította mint indíték; sok önzés vegyült bele az Isten-szeretetbe. A többnejűség is dívott a zsidóknál. Mindezekért azonban nem lehet az ószövetségi Szentírást alacsonyrendűséggel vádolni és elvetni, mert tökéletlenségei ellenére Krisztus sem akarta megszüntetni, hanem beteljesíteni (Máté 5, 17).

Rosenberg érvelésében a tragikusan komikus az, hogy bár a halhatatlanság hitének hiányával vádolja, meg a Szentírást, azonban maga sem hiszi az egyedi lélek halhatatlanságát. Mi értelme van akkor a hajszának a Szentírás ellen? Vájjon milyen jogon vádolja „alacsonyrendűséggel a zsidókat, mikor az ő élet-élménye is a faj boldog földi élete? Micsoda logika az, amely farizeusi szemforgatással a «famózus ős-atyák» többnejűségén botránkozik (An die Dunkel manner 24), egyben pedig azt hirdeti, hogy az ős-árják többnejűsége nélkül «a nyugati kultúra minden

törvénykönyveknél nem lehet máskép, sok részlet tekintetében visszatükrözik az emberi tökéletlenséget, gyengeséget és bűnt. . . Végtelenül sok nagy és nemes dolog mellett beszámolnak arról a külsőségekben való elmerülésről és elvilágiasodásról, amely újra meg újra előtört az Isten kinyilatkoztatását hordozó ószövetségi népnél. Csak vakság és gőg hunyhatja be azonban szemét azok előtt az üdvösségre nevelő kincsek előtt, amelyeket az ószövetség magában rejt.»

¹ Iványi: A földi baj az ószövetségi ember világszemléletében. (Theologia, 1936.)

előfeltétele» (593) hiányzott volna! S ha az árja perzsák állítólag annyi jóra megtanították a zsidókat, Rosenberg is eltanulhatná tőlük «a mindenségfölötti (kozmosz) Isten» (127) és a halhatatlanság hitét.

Az ószövetség kevésbé tökéletes jellegét mutatja kétségtelenül egyik-másik az Isten ellenségei ellen «bosszútól lihegő zsoltár» tónusa. Rosenberg a zsoltároskönyvet «az alávaló Heinrich Heine» művészetévei állítja egysorba (364). Általánosító ítéletének helytelenségét Friedrich Delitzsch szavával lehet kimutatni, aki maga is kénytelen volt bevallani, hogy «sem a hindu, sem a babiloni, vagy a sémi költészetnek egyáltalán nincs oly énekgyűjteménye, amely az egyes költemények poétikus szépségében, de mindenekelőtt az emberi élet problémáiba való komoly elmélyedésben és a legtisztább vallásosság megragadó felmutatásában csak megközelítőleg is összehasonlítható volna az ószövetségi zsoltároskönyvvel, ezzel az Isten iránti bizalomnak a leghalkabb pianótól egészen a legteltesebb fortisszimóig áradó dalával. Igen, az egész világirodalomban egyedül állnak — ezek az énekek».¹ Bizonyos, hogy ezt a szépséget nem Luther fordítása adta a zsoltároknak, mert Luther az eredeti héber szöveget hűen fordította le s nem «költötte át» a legkevesbé sem.

3. AJSSIDÓ NÉP KIVÁLASZTOTTSAĞA ÉS VALLÁSILAG MEGALAPOZOTT JVTLÁGURALMI 4 VÁGYA. Faulhaber bátran rámutat a némethitűek antiszemitizmusának túlzására, mely a mai zsidósággal szemben megnyilvánuló ellenszenvből az ószövetségi zsidóságot, sőt az ószövetségi bibliát is kárhoz-

¹ Delitzsch: Psalmworte für die Gegenwart (Deutsche Reden in schwerer Zeit 13 Berlin 1914, 3 skk.).

tatja. Faulhaber szerint különbséget kell tenni Krisztus halála előtt és Krisztus halála után élt Izrael népe között (Faulhaber I. m. 13—14). — Rosenberg a többi némethitűekhez hasonlóan egynek veszi a ki nyilatkoztatást hordozó, kereszténység előtti zsidóságot az egész világon diaszpórában élő mai zsidósággal. Megérthető és méltányolható, hogy Rosenberg a német haza iránti szeretetből a zsidó szellem káros befolyásától meg akarja menteni nemzetét. A hibát csak ott követi el, hogy a mai erkölcsileg elfajult, nagyvárosi zsidóság erkölcsi alacsonyrendűségét az ószövetségi Szentírásra is átviszi. Ez az eljárás téves és igazságtalan, mert a mai nemzetközi zsidóság-bűneit pusztán elvakult gyűlöletből vetíti vissza háromezer évvel az ószövetségi Szentírásra, mintha e kettőnek szelleme azonos lenne. Bár igaz, hogy már az ószövetségi zsidóság is a kiválasztottság gondolatát többször félreértette, mert az egy Isten mellett néha idegen isteneket is akart tisztelni, azonkívül a nemzeti csapások idején (inkább politikai) szabadítót várt a prófétáktól sokszor képletesen királynak jövendölt messiásban, de az ószövetségi Szentírás egész szelleme, a próféták működése éppen azt célozta, hogy az egyistenhitét és a messiásban való hitet minden meghamisítástól, visszaéléstől megóvja. Rosenberg végzetesen félreérti a Szentírást, mikor evilági «öldöklő messianizmussal» vádolja meg. A mai zsidóság világhatalmi álma és az ószövetségi messiás-várás közt semmi összefüggés sincs.

Ugyanez áll Rosenberg másik vádjáról, amely azonosságot állít a mai zsidóság erkölcsi alacsonyrendűsége és az ószövetségi Szentírás közt. Az ószövetségi zsidó népnek, mint minden más népnek tör-

ténete mutat föl bűnöket, sőt ezenkívül még olyan vonásokat és tulajdonságokat is, amelyek ellenszenvesek és elviselhetetlenek a germán fajéjzés előtt, de a Szentírás sem szépíti az ilyen árnyoldalakat, hanem kíméletlenül fölfedi Jákob hazudozását épúgy, mint az eszményi zsidó királynak, Dávidnak bűneit, házasságtorését és gyilkosságát (Uriás). Az ószövetségi Szentírás a bűnt bűnnek mondja és ostromozza, az Istentől eltévelyedő zsidó népet vissza-visszavezeti az Istenhez, míg a Krisztus után hazátlanná vált zsidóság Rosenberg szerint nem keresi az Istent, hanem csak! Csaját magá! és nem tartja bínnnek, hogy a «népeket» (gojim) yífközül tiasználja fölsaját világuralmi céljainak elérésében.

A lényeges különbséget az ószövetségi és a mai zsidóság közt nem veszi észre Rosenberg, de nem is veheti észre, mert nem ismeri el az ószövetségi zsidóság kiválasztott voltát: az Istentől kapott küldetését az egyistenhit fenntartására és a népeknek a messiás eljövetelére való előkészítésére. Rosenberg látja, hogy a zsidóság «az átok népe», de nem tudhatja, hogy mit jelent e népnek «átok-jellege» (Fluchcharakter). Az átok oka az, hogy a megígért messiást nem fogadta be. Jézus nagy pörében Pilátus «megmosá kezeit a nép előtt, mondván: Én ártatlan vagyok ennek az igaznak vérétől; ti lássátok. És felelvén az egész nép, monda: az ő vére mirajtunk és a mi gyermekeinken!» (Máté 27, 24—25). Ezzel a zsidó nép valóban az Isten és a történelem előtt magára véve a felelősséget az Isten átkát hívta le magára s a büntetés nem is maradt el. Jeruzsálem elpusztulásában, a nemzet szétszóródásában utói is érte és azóta is minden gazdasági sikere ellenére is folyton üldözi. A zsidóság eltaszí-

totta magától Jézust, az Isten is ellökte ezért magától e népet. Jézus keresztje alatt megszűnt a zsidó nép mint nemzet és lett belőle hazátlan, üldözött, szét-szórt faj, homlokán a Jézus-gyilkosság kaini bélyegével.

A zsidóság Istentől való kiválasztottsága nem faji tulajdonságai miatt történt, ahogy Rosenberg beállítani szeretné. Isten előtt e nép mint faj csak olyan, mint akár a lenézett etiopsok, egyiptomiak, filiszteusok vagy szírek (Ámosz 9, 7). A kiválasztottság Istentől való kegyelem volt, amelyre izrael méltatlannak¹ "mutatta magát. Az ó- és újszövetségi Szentírás és a mai kereszténység tehát egyáltalán nem vak a zsidóság bűneinek megítélésében, hanem még élesebben lát, mint a csak faji alapon ítélkező ember. A mai zsidóságot az ószövetséggel egynek venni, annyit jelent, mint a történelmet ferde beállításban szemlélni (K 69). E különbségtétel szükségességének fölismerése azt a tisztánlátást eredményezi, hogy Izrael népét az ószövetségben nemcsak a hazugság, csalás, gyávaság és véres gyilkosságok jellemezték, ahogy Rosenberg látja, hanem bátorság, erény, a háborúban vitézség, nemeslelkűség is, amiről a Bírák és Királyok könyve, a Makkabeusok szabadságharca tanúskodik. Ezt észre nem venni és másrészt a németiséget egekig magasztalni, az ily eljárás nem más, mint visszazuhanás a zsidóságra jellemző farizeizmusba, amely saját hibáját feledi, sőt meglátni sem akarja s viszont csak másokat tart bűnösnek.

Nietzsche, «a próféta» másként látott (argumentum ad hominem!): «Teljes tisztelet az ótestamentumnak! Benne nagy embereket találok, heroikus tájat és valamit, ami a földön a legritkább, az erős szív

hasonlíthatatlan naivitását».¹ «A zsidó ótestamentumban, az isteni igazságosságról szóló könyvben az emberek, a dolgok és a beszédek oly nagystílusúak, hogy a görög és indiai irodalom semmi hozzáfoghatót sem tud melléje állítani. Félelemmel és tisztelettel állunk ezen roppant nagy emlék előtt, amely arra emlékeztet, hogy mi volt az ember valaha, és egyben szomorú gondolatok töltenek el bennünket az ősi Ázsiáról és előretolt félszigetecskéjéről, Európáról, amely Ázsiával szemben kifejezetten az „emberiség haladását“ szeretné jelenteni... Az ótestamentum ízlése próbákó a tekintetben, hogy mi a „nagy“ és mi a „kicsi“ .. .»²

Faulhaber így ír az ószövetség értékeiről: «Az emberi kultúra és a keresztény vallás különleges hálával tartozik az ószövetségnek azért a tiszta és fenséges isteneszméért, ami a legbibliaibb a bibliában, Jahve kinyilatkoztatásáért . . . Az isteneszme a legmagasztosabb gondolat, amit emberi szellem alkotni tud. A Kánaán körül élő népek távolról sem érték el a bibliai isteneszmének ezt a fenkölt szintjét. Sem az asszírok, sem a babiloniak az önmagukbanvéve jámbor istenhimnuszaiikkal, sem az egyiptomiak ..a.... maguk állatisteneivel. Sőt még Hejlasz népe sem. Még ennek a szellemileg messze kimagasló és elmélődő népnek is tele volt Olymposza dőzsölő istenekkel s az istentanukat megtisztító új platonizmus ellenére sem jutott el a zsidókéhoz csak némileg is hasonló fenséges isteneszméhez» (Faulhaber I. m. 18—19).

Az ószövetség «alapgondolatai örök kultúrértékek s a Krisztus előtti zsidóság könyveinek drága örökségei maradnak. Ez a szellemi örökség annyira egye-

¹ Zur Genealogie der Moral III, 22. Kl. A. VII, 457.

² Jenseits von Gut und Böse (1886). Nr. 52.

dülálló az ókor kultúrnépei között, hogy szinte így kell kiáltanunk: Izrael népe, ez a te kertedben nem a te ültetésedként nőtt fel!... Aki nem hisz a Szentírás sugalmazottságában ..., annak Izrael népét logikusan a világtörténelem legnagyobb népének kell tartania. Itt nincs más választás: vagy hiszünk a Szentírás sugalmazottságában, vagy pedig azt kell mondanunk a zsidó népnek: „Te vagy a világtörténelem legzseniálisabb népfaja“. Mi hiszünk a sugalmazásban, mi hisszük, hogy az Isten Lelke a kiválasztott próféták szája által beszélt az emberiséghez» (Faulhaber I. m. 78—79). A némethitűeknek az ószövetség ellen tajtékzó dühvel folyó támadásának korában szükséges tudni azt, hogy csak a teológiai szemléletmód képes egyedül a Könyvek Könyvét érdeme szerint becsülni és értelmét felfogni, nem pedig a kicsinyeskedő' kritika, sem a rosszakaratú elfogultság vagy a fajelmélet ketrecében keringő gondolkodás. Ahogy a racionalizmus az ószövetséget mint vallástörténeti jelenséget sohasem volt képes a múltban megérteni és ezért a legkétségbeesettebb magyarázatok után kapkodott, szintúgy képtelen erre a jelenkor irracionálizmusa is. A teológiai szemléletmód minden test és vér szerinti magyarázat fölé emelkedve az ószövetségen keresztül Jézus Krisztust látja, a megjövendőlt messiási országot, az emberiség üdvösségét és *semmi mást*. Az egyház Marciontól Rosenberggig híven kitart századokon keresztül a koráramlatok múló divatjaival szemben az ószövetség mellett, melynek értelmét Jézus Krisztus isten-emberi személye adja meg, az apokalipszis hétpecsétes könyvének megnyitója, az Isteni Bárány, «Dávid sardjádéka», «aki méltó arra, hogy megnyissa a könyvet és felbontsa annak pecsétjeit» (Jelen. 5).

DR KLEMM KÁLMÁN

KERESZTÉNYSÉG

VAGY

FAJI VALLÁS?

(ELSŐ KÖTET)

HITVÉDELMI TANULMÁNY
ROSENBERG MÍTOSZ-VALLÁSÁRÓL

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1937

Nihil obstat. *Dr. Michael Marcell*, censor dioecesanus. — Nr. 1934.
Imprimatur. Strigonii, die 21. Junii 1937. *Dr. Julius Machovich*, vic. gen.

A szerző kiadása.
Stephaneum nyomda r. t. Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

BEVEZETÉS.

Rosenberg «Der Mythos des 20. Jahrhunderts» c. művéről szóló tanulmányomat hitvédelmi célból írtam minden politikai szempont kizárásával, bár magától értetődik, hogy Rosenberg elveinek ismerete nyomán az olvasó számára önként adódnak ily természetű következtetések is. Közismert tény ugyanis, hogy Rosenberg vallási és világnézeti eszméinek megvannak a belpolitikai vonatkozásai és egyházpolitikai következményei, melyek Németországban sem válnak javára a nemzeti egységnek, annál kevésbé kívánatosak a vérét vesztett magyarság számára. Szeretném, ha tanulmányom ebből a szempontból kijózanító figyelemztetés lenne minden kersénjmagyarjeinjber számára. Korunk eszmei zűrzavarában és világnézeti válságában a tisztánlátás és az igazságkeresés fontos kötelességünk, mert vannak oly rövidlátó magyarok, akik a Németországban folyó Világnézeti harc szellemi hátterét, figyelembe venni *nem akarják*; vannak továbbá oly álkurucok is, akik felelőtlen könnyelműséggel, a műkedvelők vakmerőségével próbálnak a magyarság ezeréves keresztény hitével ellenkező szölamokat közénk átültetni.

Előre kell bocsátanom, hogy a «Mythus» nem a német nemzetiszocialista párt hivatalos felfogását képviseli, hanem csak Rosenberg magánvéleményét, amint azt maga Rosenberg is meg jegyzi könyvének elő szava-

ban. Én is tehát csak ilyen értelemben kívánom a «Mythus»-t bírálat tárgyává tenni. Midőn ezt itt kijelentem, nem hallgathatom el azonban egyúttal azt aényt sem, hogy NSDAP hivatalosan ajánlja olvasásra «Mythus»-t az első 100 pártkönyv jegyzékén, ahol a könyvek címeinek felsorolásában Hitler könyve után azonnal Chamberlain: Die Grundlagen c. műve és Rosenberg «Mythus»-a következik (KK 456). A müncheni egyetemi könyvtár katalógustermében magam is ráakadtam egy ilyen kifüggesztett hivatalos felhívásra, amely e szavakkal kezdődik: «Die ersten hundert Bücher für nationalsozialistische Büchereien. Zusammen gestellt von der Reichstelle zur Förderung des deutschen Schrifttums in der Dienststelle des Beauftragten Führers für die weltanschauliche Erziehung». A könyvek első csoportjában «Nationalsozialismus und Weltanschauung» c. alatt van feltüntetve Rosenberg «Mythus»-a Hitler Mein Kampf-jával egyetemben. E letagadhatatlan tény ismerete megmagyarázza, hogy miért éppen e két könyvet helyezték le a nürnbergi Parteihaus alapkövébe. (Jelképes értelmű cselekedet!)

Rosenberg két nagyobbjelentőségű műve közül csupán a «Mythus»-t választottam vizsgálódásom alapjául, «An die Dunkelmänner unserer Zeit» ugyanis csak csökönyös megisméltése a «Mythus» alapelveinek a «Studien zum Mythus des XX. Jahrhunderts» cáfolatával szemben. Újat tehát nem mond, legfeljebb a durva hangnemben van újabb vonás. E tekintetben «An die Dunkelmänner ...» még a «Mythus»-t is felülmúlja; csak úgy hemzsegnek benne a céltudatos félremagyarázásokból eredő vádaskodások és alpári hangú fenyegetések a katolikus egyház ellen, főképen Faul-

haber és Anton Koch S. J. személye ellen csupán azért, mert védelmezni merték a kinyilatkoztatott keresztény vallást. Feltűnő, hogy az egész «Mythus»-on keresztül sajátos német erénynek magasztalt becsület nem készítette Rosenberget akkora nyíltságra és őszinteségre, hogy az evangélikus részről jövő bírálatra is az «An die Dunkelmänner . . .»-ben feleletet adjon.

Pedig lett volna erre elegendő oka. A «hitvalló egyház» (Bekennende Kirche) hivatalos feleleteként Walter Künneth kertelés nélkül megmondja Rosenbergnek, hogy (faji vallása ateizmusT (K 53), Rudolf Homann pedig többek közt arra mutat rá, hogy a Faj imádása és az aranyborjúban (=egyiptomi bikakultusz hatása) a tenyészerőt imádó zsidók bálványozása ugyanazon fokon álló természetvallás¹. Künneth megállapítása szerint «An die Dunkelmänner» a Studien cáfolatára sem ad tudományos szempontból kielégítő választ, mert a lényeges pontokban adós marad a felelettel, a vita menetét pedig mellékes kérdésekre és a politika terére tolja át (K IX). Kétségtelen, hogy a «hitvalló» evangélikusok bátorhangú kiállása és Rosenberg válaszának csak katolikusellenes iránya közt okozati összefüggés van. Rosenberg taktikáját az a titkos remény vezeti, hogy a Bekennende Kirche hívőit sikerül majd beterelni egy faj szerű (artgemäß) kereszténységű protestáns birodalmi egyházba.

Nem tartozik szorosan véve témámhoz az ú. n. Eckhart-kérdésnek és a «Mythus» történelmi tárgyú kádjainak: a Juda—Róma szólam (Rosenberg vezérszólama!) százféle változatának ismertetése, azért

¹ R. H.: Die Weltanschauung des Mythus und der christliche Glaube. 1936, 23.

csak alkalmoszerűen mutatok rá a történelmi kérdésekre, amelyek tulajdonképpen úgyis csak illusztrációk a «Mythus» hitbeli alapelveihez. Aki azonban olvasóim közül bővebben akarja megismerni a katolikus álláspontot a «Mythus» történelmi tárgyú vádjaival szemben, annak a közölt irodalmi tájékoztató nyújt további útbaigazítást.

Bár tudatában vagyok annak, hogy a stílus folykonyságát erősen zavarják a «Mythus»-ból vett szó szerinti idézetek, több szempont figyelembevételével mégis ezt a közlési módot választottam, mert nézetem szerint ez a legalkalmasabb a «Mythus» alapelveinek ismertetésére. A tárgyilagos bírálóat ugyanis kötelességemmé teszi, hogy a «Mythus»-t úgy értelmezem, ahogy Rosenberg önmagát olvasóival megértetni akarja s ezért tanulmányom első részében kizárólag idézetek alapján — Künneth és Homann összeállítása nyomán — minden bíráló megjegyzés hozzátétele nélkül ismertetem Rosenberg elgondolását a faji vallásról. A többi részben is arra törekszem, hogy minél több idézettel szemléltessem Rosenberg eredeti elgondolásait, hogy ne érhessen a «Mythus» félremagyarázásának vádja. Ugyanezen okból a keresztény hit védelmére katolikus és protestáns részről megjelent hitvédelmi művekből egyformán merítettem. Az idézetek mögött zárójelbe tett számok a «Mythus» 91—94. kiadásának lapszámait jelentik. (Az összes kiadások nagyjából azonos lapszámúak.)

A katolikusok és a «hitvalló» protestánsok nem provokálták ki a támadást, amelyet Rosenberg intézett a keresztény vallás ellen s amelyet könyveinek újrajnyomásával megszakítás nélkül folytat. De e támadás előtt a hívő németek nem is tértek ki gyáván. Különö-

sen fájó sebük, hogy legszentebb vallási meggyőződésüket oly valaki támadja, mint magánszemély, aki egyúttal a birodalom életének egyik magasállású vezetőembere és aki még hozzá nem is németországi születésű. Rosenberg Revalban (Észtország) született 1893-ban. Mérnöki diplomát szerzett, (tanulmányait Moszkvában fejezte be) és csak 1918-ban jött Németországba az orosz frontról hazatérő német katonákhoz csatlakozva. A nemzetiszocialista pártban kezdettől fogva fontos szerepet töltött be. Jelenleg a párt külpolitikai hivatalának birodalmi irányítója (Reichsleiter) és a nemzetiszocialista nevelésnek Hitlertől megbízott legfőbb vezetője («Der Beauftragte des Führers zur Überwachung der Schulung und Erziehung der gesamten nationalsozialistischen Bewegung»).

Rosenberg két könyve egy milliónál több példányszámban forog jelenleg közkézen. Az újabb német irodalomtörténetek¹ Hitler Mein Kampf-ját és Rosenberg «Mythus»-át úgy ünneplik, mint a német megújulás mozgalmának és a németiség mai gondolkozásának legfőbb irányítóit. A NSDAP hivatalos ajánlása teszi érthetővé, hogy Rosenberg elvei az ószövetségi Szentírásról, Jézus árja»származásáról stb. nemcsak a folyóiratokban, hanem a napilapok egyrészében is egyre inkább ellentmondást nem tűrő általános felfogásként kezdenek szerepelni. Maga Rosenberg is megemlíti, hogy «a „Mythus“ manapság mély, többé el nem törölhető barázdát vont a német nép lelkiéletében» (18). Rosenberg faji vallását,“ a «pozitív kereszténységet» mint meggyőződést vallják a fiatalabb nemzedék nagy

¹ Pl. Vilmar und Rohr: Geschichte der Deutschen National-Literatur. Berlin, 1936, 435.

tömegei és esküsznek rá a tapasztalatlan fiatal évek tüzes fanatizmusával.

XI. Pius pápa az idei év tavaszán a nemzetiszocializmus ellen enciklikát¹ adott ki (kezdőszava: «Mit brennender Sorge»), melyet hitvalló bátorságú papok Virágvasárnapon minden német templomban fölolvastak. A Nagyhét gyászának komor hangulatában volt miről elmélkedniök a világegyház híveinek, akik az egyház fejével együtt gyászolták az egyházban továbbélő Krisztus szenvedését a német katolicizmus üldöztetése miatt. A pápa éveig várt és remélt. Most pedig, hogy megszólalt, szavával elosztatott minden kételyt a nemzetiszocializmus vallási álláspontja felől. Az enciklika elítélő és tiltakozó szavakkal fordult szembe többek közt a félhivatalosan jóváhagyott konkordátumellenes «elméletekkel és mesterkedésekkel» (1. fej.), továbbá «a támadókedvű s nagyon befolyásos oldalról — sajnos — sokszorosan támogatott újpogánysággal» (2. fej.), melyet «a jelenkor bizonyos hangadói a vér és faj úgynevezett mítosza»-ként (3. fej.) hirdetnek. Lehetetlen észre nem venni, hogy a világjelentőségű körlevél hitelvi részében elsősorban Rosenberg újpogánysága ellen fordul a Szentatyának mély fájdalommal teli megnyilatkozása. A körlevél sorra veszi ugyanis több klasszikus fejezetben (2—7. fej.) az ószövetség jelentőségét, a kinyilatkoztatás, a halhatatlanság, az eredeti bűn, a kegyelem stb. fogalmát, vagyis azokat a keresztény tanításokat, melyek ellen a 20. század mítoszának legdühödtebb támadásai irányulnak.

Korunk lelkiismerete előtt a Szentatya megrendítő,

¹ Megjelent az «Osservatore Romano» 1937 márc. 22—23, számában.

magasztos megnyilatkozása jelentéstétel a kereszténységet megsemmisíteni akaró törekvésekről, arról a szellemi forrongásról és lelki válságról, amely már évek óta dúl Németországban. Lesvén nekünk magyaroknak is figyelmeztetés a pápa szava, hogy ne éljünk tétlen nyugalomban és a veszélyt a magunk portáján is észrevegyük. Az ezeréves magyar-német kultúrkapcsolatok története és a német eszmék átvételének sorozatos példái arra intenek, hogy megvan a kísértés a jelenben helytelenül értelmezett antiszemitizmusból Rosenberg eszméinek átvételére, melynek gyakorlati következményeit egy esetleges belpolitikai fordulat a magyar földön is megvalósíthatja.

Budapest, 1937. május.

Dr. Klemm Kálmán,

TARTALOM.

	Oldal
Bevezetés	3
<i>I. A faji vallás Rosenberg elgondolása szerint</i>	<i>10</i>
1. Az 1918-as nemzeti összeomlás és az új világnézet.	
2. A faji lélek.	
3. A faji vallás.	
4. A sajátos faji életalakítás.	
5. A germán nemzeti egyház.	
<i>27. A «Mythus» tudományos értéke</i>	<i>31</i>
1. Műfaja.	
2. Teológiai és történelmi forrásainak iránya.	
<i>III. Milyer</i>	<i>49</i>
1.	
H. St. Chamberlain.	
Lagarde.	
Hoensbroech.	
Corvin-Wiersbitzki: Pfäffenspiegel.	
Nietzsche, «a próféta».	
2. H. St. Chamberlain	
3. Lagarde	
4. Hoensbroech	
5. Corvin-Wiersbitzki: Pfäffenspiegel	
<i>IV. Az újpogányság Németországban.....</i>	<i>72</i>
1. Az új pogány alakulatok.	
2. Akik az élen járnak. (Hauer, Bergmann és Ludendorffné.)	
<i>V. A «Mythus» és a kinyilatkoztatás</i>	<i>98</i>
Feuerbach és Rosenberg.	
<i>VI. Az Ószövetség.....</i>	<i>107</i>
Az ószövetség elvetése. A vallási relativizmus.	
1. Az ószövetségi isteneszme.	

2. Az Ószövetség vallási és erkölcsi alacsony- rendiségének vádjai.	
3. A zsidóság világhatalmi vágya és az ószö- vetségi Szentírás.	
<i>VII. Jézus Krisztus</i>	104
1. Szövegkritika és az ötödik evangélium.	
2. Jézus átja származása.	
3. Jézus istenségének tagadása.	
4. A hősi Jézus.	
5. A szenvedő Jézus.	
6. Az alázatos Jézus.	
7. A megváltó Jézus.	
<i>VIII. Szent Pál</i>	181
1. Világforradalmár volt-e Szent Pál?	
2. Meghamisította-e Szent Pál a keresztény vallást?	
<i>IX. Az evangélium és a «Mythus» etikája</i>	207
1. Rabszolgaerkölcsöt eredményez-e a túl- világi hit?	
A Szeretet és a Becsület.	
<i>X. Az újjogányság és a nemzetiszocializmus</i>	226
Irodalom	234
Irodalmi útmutató	236
Névmutató.....	243

Rövidítések:

St = Studien zum Mythus des XX. Jahrhunderts
I—IV. Teil.

St V = Studien zum Mythus des XX. Jahrhunderts
V. Teil.

KK = Kleineidam und Kuss: Die Kirche in der
Zeitenwende.

Th K = Lexikon für Theologie und Kirche.

K = W. Künneth: Antwort auf den Mythus.

W = H. Windisch: Paulus und das Judentum.